

Arkæologisk sandsynlighedsregning

Jørgen Holm

Nov 24, 2016 · 7 min read

– om fund af primitiv flint fra Ejby Klint, Isefjord

Der er løbet en del vand i stranden siden Niels Schrøders artikel ‘Spor af fladpander i Danmark eller arkæologiens flyvende tallerkener?’ (Arkæologi for alle, nr. 2, maj 2000, s. 18–20), men da der er tale om flintfund -fra Ejby Klint, Isefjord, der menes at være over 100.000 år gamle, tilgiver læserne nok, at disse kommentarer fra en fagarkæolog kommer med et lille års forsinkelse.

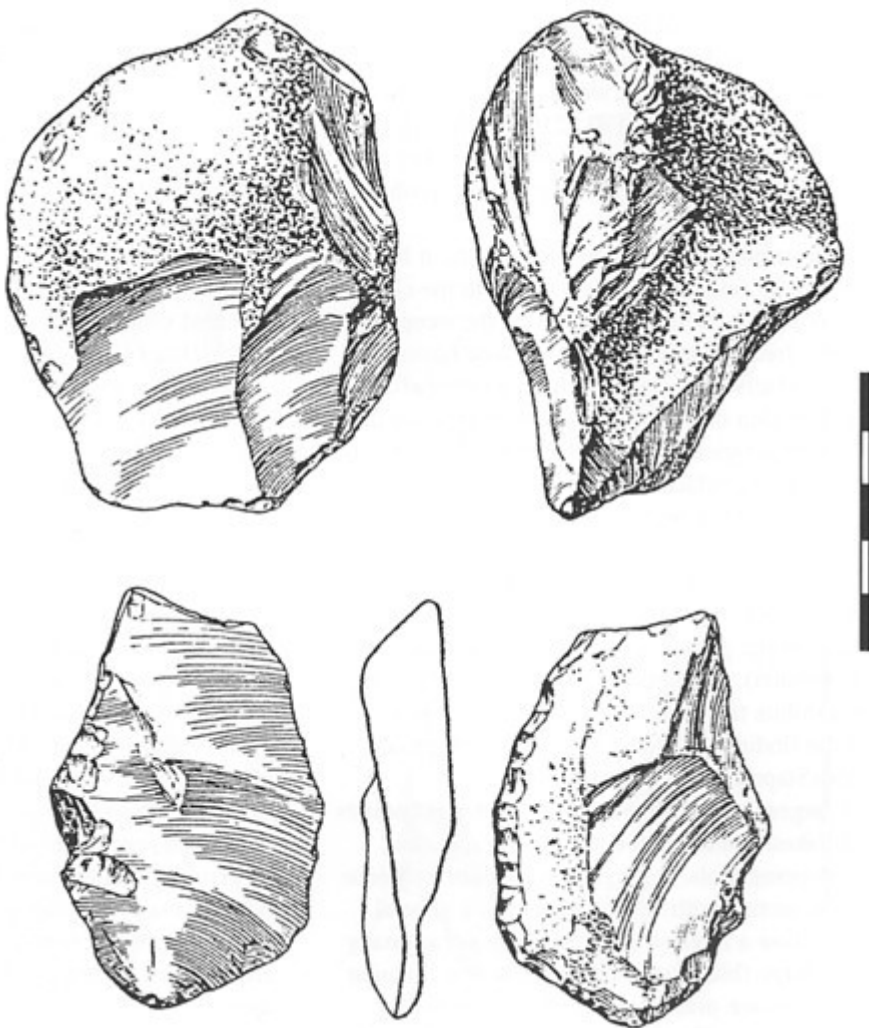

Ejby Klint.

Jeg har i al beskedenhed beskæftiget mig med de “flyvende tallerkener og falske trut i mammuthornet” (: P.V. Glob), kort sagt det såkaldte gammelpalæolitiske problem, siden mine glade og ubekymrede studenterdage i 1960’erne, herunder med stor interesse fulgt bl.a. Erik Madsens arbejde ved Ejby Klint.

Jeg mindes endnu med glæde et besøg i Erik Madsen højloftede bolig i Niels Hemmingsensgade i København omkring 1970, hvor jeg havde lejlighed til at besigtige nogle af fundene og danne mig indtrykket af en særdeles seriøs og indsigtfuld amatørarkæolog. Husk for øvrigt, at hvis vi ikke havde amatørarkæologerne og deres labradoragtige sporsans, så havde vi stort set ikke haft nogen palæolitiske fund her i Danmark — og dermed ikke noget at hidse os op over. Der kan ikke herske tvivl om de senglaciale fund (Hamburg-, Federmesser-, Bromme- og Ahrensburgkultur), men spørgsmålet om den grovere, mulige ældre palæolitiske

flint, som dukker op stadig flere steder i landet, er velegnet til at bringe sindene i kog. Vi har dog endnu ikke fået tilstande som i Holland, hvor emnet har fremkaldt dødsstrusler og bevirket, at en amatørarkæolog blev sat i fængsel!

Flintkærne- og afslag fra Ejby Klint, Isefjord. Målestok i cm. Tegning: John Wymer.

Jeg har aldrig fundet anledning til at betvivle dateringen af strandaflejringen i Ejby Klint til sidste mellemistid, Eem, men hilser med stor tilfredshed, at Niels Schrøder, Roskilde Universitets Center, og hans studenter nu ved hjælp af luminescens-metoden har fået sat mere præcise årstal på dette lag. 121.000 +/- 8000 år BP (: Before Present) falder nogenlunde i midten af den tidsramme, som i forvejen var sat for sidste mellemistid. Der er også smuk, logisk konsistens mht. den nedre Saale-moræne, 142.000 +/- 11.000 år, vel svarende til det sene Warthe-isfremstød, mens der er tale om en betydelig lakune mellem Eem-laget og det overliggende flyvesand, 40.000 +/- 6.000 år (nogenlunde jævnaldrende med Hengelo-interstadialen?).

Langt det meste af den flint, hundredvis af stykker, som Erik Madsen har fundet, er påtruffet på sekundært leje på stranden og på lavt vand neden for klinten, og der kan ikke herske tvivl om den menneskelige bearbejdning. Anderledes stiller det sig med tre stykker, som blev fundet i forbindelse med Erik Madsens lille undersøgelse i Eem-laget i 1960'erne og af udgraveren ligeledes opfattet som "human" flint. Jeg har set

stykkerne, men selv ikke med den bedste vilje kunnet konstatere spor af menneskelig tildannelse -- dog med et ganske svagt forbehold for den "spån", som er illustreret i bl.a. Politikens Danmarks Natur bd. 1, s.

250, fig. 235

Håndkilelignende redskab fundet på lavt vand neden for klinten. Kanterne er recent beskadiget.

Det er her vandene skilles, og hvor jeg mener, at der stadig - ud over den geologiske analyse - er behov for en fagarkæologisk vurdering foretaget af folk, som har haft tusindvis af flintartefakter i næven, også uomtvistelig udenlandsk tidlig- og mellempalæolitisk flint. Og selv om vi nu satte, at de flintsager, som er fundet på stranden, med sikkerhed var af ældre palæolitisk alder, ville vi støde ind i et betydeligt problem, nemlig med typologisk/teknisk at få dem indpasset i en sidste mellemistids sammenhæng. Fundene er af Erik Madsen og udenlandske eksperter, bl.a. tyske Alfred Rust og engelske John Wymer, forsøgt henført til Clactonien-kulturen/industrien, men denne er med skam at melde langt ældre, hjemmehørende i næstsidste mellemistid, Holsten-mellemistiden, for henved 400.000 år siden.

Og så er der for øvrigt i dag forskere (bl.a. englænderen M.Y. Ohel), som overbevisende argumenterer for, at der ikke er tale om en selvstændig kultur, men blot et funktionelt aspekt af den langt mere kendte og

udbredte, håndkileførende Acheulien-kultur. Fra Eem-mellemistiden skal vi forvente langt mere avancerede flintsager fra Mousterien eller Mousterien af Acheulien Tradition (MTA), fx små, elegant forarbejdede håndkiler og -spidser. Skal man endelig i dag pege på udenlandske fund, som de danske kommer besnærende tæt på, må valget falde på Markkleeberg ved Leipzig (mellem-Acheulien/tidlig Saale, ca. 300.000 år).

Niels Schrøder forsøger vha. finurlig sandsynlighedsregning at påvise, at "...det er usandsynligt, at på de 200 meter kyst hvor der er fundet langt de fleste danske gammelpalæolitiske fund, også findes det eneste kendte Eem-miljø, som kunne have været beboet, uden at der er en sammenhæng. Når man påtænker at vi har mere end 7400 km kyst, er sandsynligheden for et sådant "tilfældigt" sammentræf under 0.00003".

Jeg vil, skønt jeg som nysproglig student er stærkt handicappet, opstille et andet regnestykke: Når man betænker, at der ikke er nogen voldsom forskel på fordelingen af land og hav i den sene del af stenalderen og i nutiden, ligger sandsynligheden for, at Ejby Klint-flinten stammer fra mesolitikum, neolitikum, evt. ældre bronzealder, tæt på 100%. Misforstå mig ikke, ingen dansk arkæolog nærer et mere svulmende begær efter sikker tidlig- eller mellempalæolitikum på dansk grund end jeg.

Der er ingen tvivl om, at de har været her, "fladpanderne" (præneandertalere og neandertalere, ja måske ligefrem Homo erectus), men vi må som videnskabsfolk være forsigtige og fordre mere håndfaste beviser, ikke nødvendigvis en "fladpandet hovedskal", som Schrøder mener, det vil kræve at overbevise de kontrære, skeptiske danske fagarkæologer, men i det mindste tildannet flint pænt på plads i et geologisk lag, som kan dateres ad naturvidenskabelig vej, fx ved hjælp af luminescens-metoden (C14-metoden rækker kun ca. 40.000 år tilbage).

Danske fagarkæologer er for øvrigt ikke skeptiske i denne sammenhæng. De er groft sagt -- med få, brillante undtagelser, som kan tælles på et par maskinsnedkerhænder -- bedøvende ligeglade. Hvis man skulle vurdere ud fra den danske arkæologiske forskningsindsats -- og de økonomiske midlers fordeling på de forskellige oldtidsperioder -- måtte man nå frem til nogenlunde samme resultat som biskop Usher, der ud fra sindrige beregninger mente, at verdens skabelse fandt sted 4004 f.kr.f.

Tilbage til sagens kerne. Det er påfaldende, at flintsager af det samme grove, primitive præg som ved Ejby Klint dukker op flere og flere steder her i landet: I Sønderjylland, hvor brødrene Aage og Niels Boysen i 1960'erne og 70'erne har fundet en halv snes lokaliteter på Christiansfeld-egnen, bl.a. navnkundige Vejstrup Skov, der stadig dateringsmæssigt svæver mellem himmel og jord, og ved Kolding fjord, som også Susanne Stevnhoved har syslet med; jeg selv har beskæftiget mig med Vejstrup Ådal på Sydøstfyn -- og senest har amatørarkæologen Westy Esbensen konstateret, at den samme "arkaiske", mystiske flint optræder talrige -- man fristes til at sige alt for mange -- steder på Vejle-egnen.

Er alt dette udtryk for, at det vrirler med gammelpalæolitisk flint i Danmark, at stort set ligegyldigt hvor man ifører sig langskaftede støvler og bevæger sig ned i kløfter og dale, ud i åer og bække, hen langs

kystklinter eller ind i lønlige grusgrave, står over for hidtil miskendte, men i virkeligheden vaskeægte sensationer? Er det ikke lidt for påfaldende, lidt for meget af det gode?

Ligesom Ulrik Møhl i forbindelse med analysen og publiceringen af de efter alt at dømme marvspaltede dådyrknogler fra Hollerup (fra Eem) hver morgen tvang sig til at forsøge at gendrive sin egen hypotese, er det nødvendigt også i denne sag at optræde som djævelens advokat eller Rasmus Modsæt -- med risiko for at have spildt 30–40 år af sit liv -- og opstille et alternativt scenario, som kan formuleres i et spørgsmål i lighed med P.V. Glob's: Hvor har man i dansk "normalstenalder", dvs. senpalæolitikum, mesolitikum, neolitikum plus ældre bronzealder hentet god, frisk råflint, når vi ser bort fra decideret minedrift? -- Ved kysterne og i dybtskårne erosionsdale og -kløfter. Hvordan har man behandlet disse ofte store, tunge flintnoder og -plader? - — Spaltet dem op i mere håndterlige størrelser med henblik på transport over større eller mindre afstande. Hvad vil typisk blive liggende tilbage? - — Store, djærve kærner/blokke og kraftige skiver og spåner med prominente slagbuler, samt halvfabrikata (fx til dolke, spyd og kornsegl), som end ikke en fransk ekspert ville kunne skelne fra palæolitisk håndkiler. Tilsættes så en knivspids pragtfuld rød gul patineret i form af jernilter, og gubber flintsagerne i strøm og brænding mod hinanden og andre sten i nogle få tusinde år, voila, så har vi nogle artefakter, som uden at vække den mindste opsigt ville kunne listes ind i et ægte tidlig- eller mellempalæolitisk ensemble. Jeg siger ikke, at denne forklaringsmodel nødvendigvis skal gøres gældende for alle de nævnte lokaliteter, men vi bør absolut ikke se bort fra den. Heller ikke når det drejer sig om Ejby Klint.

Når jeg mener, at de selvfølgelig også har været her i landet, "fladpanderne", hænger det bl.a. sammen med, at den vigtigste forudsætning, tørt, fast land, var opfyldt. Endvidere, at klimaet i det mindste under de to sidste mellemistider og talrige interstadialer har været gunstigt, endda i nogle perioder noget varmere end i den nuværende Flandriske mellemistid, og endelig har der i visse perioder været en vildtmængde, som formentlig har kunnet måle sig med savanneforhold. Det er en udbredt myte, at det må have været for tænderklaprende koldt for folk og fæ at friste en tilværelse så langt mod nord. Til det er blot at sige, at der er gjort neandertalfund nord for polarcirklen. Hvorfor ikke vende det vante billede 180° og fremsætte den kætterske teori, at der måske endda i perioder med en meget åben biotop, fx græssteppe, har været bedre livsvilkår heroppe nordpå end i det mere skovdækkede sydlige udland, fx Sydtyskland, Sydengland, Frankrig og Spanien? Og hvad med den uimodståelige sydsandinaviske attraktion, råflint i endeløse mængder og af fremragende kvalitet?

De nordligste sikre mellempalæolitisk fund er gjort lige syd for den dansk-tyske grænse -- ved Lüneburg, Schalkholz og Dreisdorf, bl.a. i den samme type bakkeølandskab, som vi har i rigt mål i Sydvestjylland. Her nåede isen ikke frem under sidste istid, Weichsel, og her ligger naturligvis det største fundpotentiale. Bare på med vanten, amatørarkæologer, det er fortsat jer, der skal holde denne forskning i live.

Oprindelig trykt i tidsskriftet Arkæologi for alle, marts 2001 nr. 1, s. 35–37.